

O živinoreji v kmetovalcu v letu 1908

Leta 1908 je izhajal petindvajseti letnik strokovne revije Kmetovalec. Revija je imela izredno pomembno vlogo pri širjenju strokovnega znanja in v poučevanju slovenskega kmeta ter drugih, ki so bili povezani s kmetijstvom.

Kaj so takrat v 25. letniku leta 1908, pred 100 leti, pisali o živinoreji, katere pasme so redili, s kakšnimi ukrepi so jo pospeševali in usmerjali, kako so skrbeli za usposabljanje rejcev in za šolanje kadrov. V letnem kazalu je navedeno pod Živinoreja 19 član-kov in izbrali smo jih nekaj, da bomo lahko presodili strokovni utrip tistega časa. V pojasnilo bomo zapisali še kakšno novico iz drugih revij in na koncu dodali spisek v letu 1908 izdanih strokovnih knjig na področju živinoreje. Tudi letos ima ta sestavek še en namen. Spodbuditi k raziskavam zgodovinskega razvoja slovenske živinoreje.

PREDSTAVITVE

1. Občni zbor c. kr. Kmetijske družbe Kranjske (25/1908 št. 17, str. 166-168, Kmetovalec)

Kmetijska družba Kranjske je tudi v letu 1908 pospeševala** govedorejo in prašičerejo z načrtnim širjenjem plemenjakov. V poročilu piše:

Govedorejo je družba pospeševala stem, da je skrbela za dobavo čistokrvnih bikov plemenjakov, ki jih je s pomočjo državne podpore oddajala živinorejcem po znižani ceni. Ker so živinorejci že močno prišli do spoznanja, kako potrebni so dobri biki plemenjaki, zato so umnejši živinorejci pripravljene biki plemenjake bolj plačevati, in je družbi omogočeno s primerno zelo

majhno državno podporo oddajati več plemenskih živali. L. 1907. je družba oddala 55 bikov plemenjakov. Uspehi pospeševanja govedoreje od strani družbe so naravnost veliki in se kažejo v boljši kakovosti kranjske govede. Zadnje desetletje je glavni odbor pričel v ljubljanski okolici ter v političnih okrajih Logatec in Postojna z vpeljavo bikov simodolskega plemena.

Svinjerejo je družba, kakor doslej običajno, pospeševala z oddajo čistokrvnih plemenskih prasičkov velike bele angleške pasme, ki so se nadobavili iz priznanih rej. Oddajali so se s pomočjo državne podpore po znižani ceni. Oddalo se je vsega skupaj 138 plemenskih prasičkov. To delovanje družbe ima najboljše uspehe.

Naše domače prasičje plemo je sedaj vsled družbenega delovanja skoraj docela prekrižano z angleško veliko belo pasmo ter je vsled tega glede kakovosti močno izboljšano ter vedno bolj zadostuje zahtevam velikega prometa. Če bodo naši kmetovalci na sedanjem potu vztrajali, se nam je nadejati, da se tudi pri nas izcimi domače požlahtnjeno deželno prasičje plemo, ki bo najbolj primerno razmeram. Še pred kratko dobo naša dežela ni imela skoraj nikake prasičje reje, temveč le pitanje uvoženih prasičev, dočim imamo danes skoraj v vsej deželi prasičjo rejo ter plemenske mrjasec večinoma izboljšane pasme. Zadosten pouk od strani družbe je povzročil razmeroma precej pravilno rejo prasičev, zato je pohvalno omenjati tozadevni napredek naših gospodarjev.

V poročilu so opisani še spodbujevalni ukrepi Kranjske kmetijske družbe na področju konjereje, mlekarstva, čebelarstva in ribarstva.

V poglavju kmetijski pouk pa je v poročilu zapisano naslednje:

Največjo važnost je glavni odbor pokladal na **kmetijski pouk**, ker smatra strokovno naobrazbo naših kmetovalcev za temelj vsemu kmetijskemu napredku. Glavni odbor je prepričan, da se ima zahvaliti za svoje znatne uspehe največ intenzivnemu kmetijskemu pouku, ki je na Kranjskem tembolj potreben, ker nimamo zadosti strokovno naobražene kmetijske inteligence, ki bi s požrtvovalnostjo dajala vzorne praktične zglede preprostim kmetom. Razen pouka v družbeni podkovski šoli in gospodinjski šoli, ki jih ima glavni odbor v svoji oskrbi, se je za kmetijski pouk skrbelo ustnim potom in s pomočjo tiska. — Z družbenim glasilom „Kmetovalcem“ je glavni odbor redno deloval za razširjanje kmetijske znanosti ter je poleg tega izdal več posebnih kmetijskih strokovnih knjig in spisov, kakor mi je bila čast že poprej poročati.

Leta 1807. je glavni odbor priredil na Vrhniki šesti mle-karski tečaj pod vodstvom potovalnega učitelja g. Legvarta. Letos se tak tečaj, in sicer pešmesečen, vrši prav sedaj na Vrhniki. Za prireditvev mlekarkega tečaja je družba lani in letos dobila podpore od države in od dežele.

Znatni uspehi, ki jih glavni odbor dosega s svojim delovanjem, temeljijo največ na strokovnem znanju, ki sicer počasi, a vendar dosledno pro tira med naše gospodarje. Zaraditega smatra glavni odbor za eno najvažnejših svojih nalog, da strokovno znanje po možnosti širi potom pouka. Naši gospodarji postajajo vedno bolj ukaželjni, kar svedoči mnogoobrojno obiskovana kmetijska potna predavanja, hitro razpečevanje kmetijskih strokovnih knjig, tisočera strokovna vprašanja, ki danzadnevom prihajajo družbi, in sploh povsodi vzbujeno zanimanje za kmetijski strokovni napredek.

V gornjem zapisu je poudarjeno učenje, znanje in usposobljenost. Podoben zapis je bil objavljen tudi poročilu v letu 1907. Kako pomembne misli tudi za današnji čas. Brez dobrega znanja in usposobljenosti, kar je za umno kmetovanje in rejo živine osnovnega pomena, ni bilo, ni in ne bo gospodarskega uspeha. V drugem odstavku je tiskarska napaka in se letnica namesto 1807 pravilno glasi 1907. Pomembno je tudi nadaljevanje zapisa, ki govori, da je bil v letu 1907 že šesti mlekarški tečaj. To pomeni, da leta 2007 pravzaprav nismo praznovali stoletnice mlekarškega šolstva v Sloveniji, ker je bil pričetek že pred letom 1907.

** C. kr. kmetijska družba Kranjska je že v prvih letih svojega delovanja (od leta 1769 dalje) skrbela za izboljševanje deželnih pasem predvsem z nakupi plemenjakov tujih pasem (bikov, žrebcev, ovnov in pozneje tudi merjascev). O tem se lahko več prebere v gradivih:

- Umek Ema. Kranjska kmetijska družba 1767-1787. Arhivi, 29(2006)1, str. 1-34 (dosegljivo na Digitalni knjižnici Slovenije)

- Bleiweis J. Zgodovina ces. Kralj. Kranjske kmetijske družbe s statističnim popisom kmetijstva na Kranjskem. Ljubljana, 1855, 32 strani

- Bleiweis Janez. Zgodovinske črtice važnejšega delovanja c.k. kmetijske družbe na Kranjskem od pričetka njenega v letu 1767. do konca leta 1867. Ljubljana 1867, 40 strani

- Naznanila c. kr. kmetijske družbe na Kranjskem. Ljubljana 1869 - 1882 skupaj 24 zvezkov

2. Kmetijska podružnica v Srednji vasi v Bohinju (25/1908, št. 9, str. 90, Kmetovalec)

Naša podružnica je priredila 10. t. m. kmetijski shod, kjer je predaval ravnatelj kmetijske družbe g. Gustav Pirc o vzajemnih zavarovalnih društvih za goved, o cepitvi prasičev proti rdečici in o potrebi povzdige reje koz v Bohinju.

Prav posebno so pa navzoče razveselila izvajanja gospoda ravnatelja glede povzdige reje koz v Bohinju, ki je izredno velikega gospodarskega pomena za gorenjo dolino, koder so na razpolaganje širni pašniki, ki so pristopni samo kozam. Predavatelj je predlagal osnovati društvo za rejo koz, ki naj ima v prvi vrsti izposlovati podporo za povzdigo te važne panoge živinoreje v Bohinju, ter bo imelo paziti, da se odstranijo tri največje hibe tukajšnje kozje reje, t. j. plemenjenje v sorodstvu, prezgodnja ubrežitev mladih koz in nepravilno ravnanje s kozli plemenjaki. Naloga društva bodi tudi posvečenje domače pasme s kako drugo, preskušeno dobro pasmo. Ti predlogi glede povzdige reje koz so se sprejeli z očitnim veseljem in ni dvoma, da se predlagano društvo prav kmalu osnaja in prične v popisnem zmislu delovati. Naši Bohinjci so odnekaj imeli veliko veselja do kozje reje, a kruto postopanje gozdarskih oblasti je to za nas prekorišno žival skoraj na smrt obsodilo, zato nas Bohinjec posebno veseli, da je naša kmetijska družba, ki ima toliko zaslug za povzdigo kmetijstva v Bohinju, prva sprožila misel o povzdigi kozje reje, ki bo dajala nov vir dohodkov, in to zlasti manjšim posestnikom, ki jih je med nami največ.

Koliko prostora naj ima razna živina? Srednji kmečki konj mora imeti od jasl navzdol na dolgot prostora 2·8—3·2 m, na širjavo 1·5—1·58 m; krava na dolgot 2·2—2·5 m (ne všteti jasel), širine 1·1—1·25 m; majhno tele 2 m dolžine in 1·1 širine, mlado govedo dolžine 1·9, širine 1 m; vol 2·37—2·9 m dolžine in širine 1·42—1·58; prešič in sicer plemenska svinja z mladiči 3·5—4 m², prešič za pitanje 1·6—2 m², če je sam; marjasec 3·5—4 m², enoletni prešiči 3—4 v enem hlevu 1 m² vsaki, $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ letni prešiči, vsaki po 0·5—0·8 m².

Preostane nam samo še vprašanje, ali bi bili izpolnjeni kriteriji iz PRAVILNIKA o minimalnih pogojih za zaščito rejnih živali in postopku registracije hlevov za rejo kokoši nesnic (Uradni list RS, št. 41/2003 z dne 05.05.2003). Za vrsto prašič lahko mirno zapišemo, da bi jih izpolnili in da bi bile tako popravljene strokovne napake (premalo talnega prostora na žival), ki so v tem in izhodiščnem pravilniku EU.

4. Ostali članki

-Mlekarsko šolo (petmesečni tečaj) otvori c. kr. Kmetijska družba kranjska. 25/1908, št. 3, str. 35 - 36 in št. 4, str. 46, Kmetovalec.

V letu 1908 je bil razpisan sedmi mlekarski tečaj in prvič v trajanju petih mesecev. Trajal je od 1. aprila do konca avgusta v mlekarni na Vrhniki. Kakor beremo v Kmetovalcu (na str. 166), je bila 29. avgusta »javna skušnja«.

POJASNILA:

Tudi v lanski objavi »O ŽIVINOREJI V KMETOVALCU V LETU 1907« smo opozorili na članek o reji koz in pri tem še posebej na slovensko pasmo koz, ki so jo redili v Bohinju. V letošnjem članku so o njej podrobnejši živinorejski podatki, ki pričajo o dobrem poznavanju temeljnih rejskih zakonitosti. O pomenu preprečevanja parjenja v sorodstvu so pogosto pisali tudi pred letom 1908 (na primer: Dular Franjo: Umna živinoreja. II.knjiga: O pasmah in umni reji domače živine. Celovec 1895), še več pa kasneje, kot dokazujejo primeri objav (Plemenitev v sorodstvu pri prešičih. 1927, 4, str. 64 - 65, Domoljub; ŠERBEC, Jožef. Krvna sorodnost pri svinjah. 41/1924 št. 11, str. 84, Kmetovalec.; MARINČEK, Miha. Varujmo se plemenske živine v krvnem sorodstvu. 42/1925 št. 9, str. 68, Kmetovalec; VEBLE, Fran. O plemenjenju v ožjem krvnem sorodstvu. 1/1925 4, 8, Konjerejec in drugi). Zadnje raziskave kažejo, da se s tem problemom srečujemo tudi danes, ker je pri številnih slovenskih pasmah prisoten inbriding in pojavljajo se rejske nevšečnosti, ki so tudi posledica slabega in površnega preprečevanja parjenja v sorodstvu.

3. Vzoren svinjak in njegova notranja oprava (z 8 podobami) (25(1908)11, 101-104, Kmetovalec)

V tem obširnem članku, ki ga poiščite (pot je preprosta preko COBISSa) in naročite kopijo v knjižnicah, ki imajo stare letnike Kmetovalca, je veliko koristnih napotkov za ureditev hlevov za prašiče. Pomanjkljivost članka je, da ni razloženo, koliko prostora (talne površine) mora biti na prašiča različnih velikosti. Je pa o tem objavljena kratka notica v Primorskem gospodarju (Koliko prostora naj ima razna živina. 4/1908 17 24, 270, Primorski gospodar).

Škodljivost visokih jasel in senenih gar (s 3 podobami) (25(1908) št. 24, str. 220-222)

Avtor piše o slabi »vnanosti« naše govedi, da njihovo lepoto skoraj splošno kvarijo veliki trebuhi in vdrti hrbti. Velike trebuhe pri naši govedi dela predvsem neprikladno krmljenje v mladosti in napajanje, posebno pozimi. Za vdrte hrbte pa so pogosto vzrok »previsoke jasl in tiste presnete gare za seno, ki o njih vecina naših živinorejcev misli, da ne more brez njih izhajati Previsoke jasl in gare so najboljše sredstvo, da dobi goved v hlevu vdrti hrbet in se njihova vrednost znatno zmanjša, zato naredite v hlevih nizke jasl in proč z garami, ki se nadomeste s primerno urejenimi jaslmi, ki tudi ne dopuščajo, da bi se seno tratilo.«

Na koncu je zapisal: »Skrbimo s primerno krmo, zlasti z močnimi krmili, da bo mlada živina rastna ali bo imela trdno okostje; ne delajmo ji s pokladanjem velikih množin prazne krme in z napačnim napajanjem velikih trebuhov, ki krivijo s svojo težo hrbtišče; ne krivimo hrbtišča z visokimi jaslmi in z nepotrebni garami, in gojili bomo lepo goved, ki bo imela primerno ceno.

Sprednji rob jasel je pri odrasli govedu od tal 50 cm dovolj visok, pri mladi govedu more biti pa še nižji, in če so jasl tako narejene, da je njih dno 20 cm nad tlemi, pa popolnoma zadoštuje, in goved je iz takih jasel sklonjena kakor na paši. Če so jasl primerno urejene, živina ne bo stopala v jasl.«

Vzajemna zavarovalna družba za goved (25(1908) št. 2., str. 17, Kmetovalec)

Poudarjene so velike škode zaradi pogina živine, na Kranjskem so jih ocenili na več milijonov kron letno. Zaradi tega avtor svetuje, da se živina zavaruje, predvsem govedo. Za prašiče meni, da jih ne gre zavarovati, ker jih preveč pogine in bi morale biti zavarovalne premije zelo visoke. Svetuje, da se tudi na Kranjskem prične z ustanavljanjem malih vzajemnih društev za

zavarovanje govedi. Ta zavarovalna društva za goved »niso pre-računjenja na dobiček, marveč so in morajo ostati blagotvorna društva«. O zavarovanju živine so zanimive tudi naslednje objave: Zavarovalnica goveje živine. obrtniške in narodne list 20, 22/1864, str.158, Kmetijske in rokodelske novice; ARH, Ivan. O zavarovanju živine. obrtniške in narodne list 19, , 40/1882, str. 129-130, 145-146, Kmetijske in rokodelske novice.

GOSPODAR (20. julij 1931 - let. 1, šte.4: str.3.), ki je izhajal kot priloga Domoljuba, pa je živinorejcem sporočil naslednjo novico:

»Tem potom obveščamo, da je vpisana v zadr. register »Prva jugoslovanska kmetijska podporna zadruga proti škodam v živinoreji« r.z.z.o.z s sedežem v Ljubljani, Borštnikov št. 3/1«.

Razglas o razdelitvi državnih podpor za izboljšanje hlevov v l. 1908 (25/1908, št. 4, str. 45, Kmetovallec)

V letu 1908 so razdeljevali državne podpore za izboljšanje hlevov in v razglasu so podrobno pojasnjeni pogoji, kateri morajo biti izpolnjeni pri izboljšanju hleva: svetloba, zrak, tlak, stojišča, gnojišče ... V Kmetovalcu 1909, str. 176, je poročilo, da je v letu 1908 prejelo državno podporo 68 hlevov.

4. Katere knjige in monografske publikacije s področja živinoreje so bile izdane v letu 1908?

Bibliografija slovenskih knjig in monografskih publikacij s področja živinoreje, ki so izšle do leta 1945, šteje že več kot 320 enot in v letu 1908 so bile izdane naslednje:

- Gospodarska navodila šte. 13. Vzroki neplodnosti pri govedi. Ljubljana, 1908, 4. strani

- Lakmayer Franc. Umni čebelar: Splošno čebelarstvo. – 1907. Napredno čebelarstvo. – 1908. Celovec 1907-1908, 2 zv., 250 strani

- Legvart Jakob. Preiskovanje in plačevanje mleka po tolščobi. Ljubljana 1908, 79 strani

- Oskrbovanje brejih krav: poljudni pouk v živinoreji. Gorica 1908, 11 strani

- Pirc Gustav. Določanje tolščobe v mleku. Ljubljana 1908, 39 strani

Omeniti velja tudi tri nemške knjige, ki so bile izdane v letu 1908 in opisujejo štajersko kokoš.

- Das Steirerhuhn. V: Alfred Beeck: Der Federvieh-zucht als Wirtschaftszweig und Liebhaberei. Berlin, 1908, str. 460-463

- Das Steirerhuhn. V: Armin Arbeiter: Steirische Hühnerzucht. Graz 1908, str. 14-22

- Musterbeschreibung (Standard) des Steirerhuhnes. V: Armin Arbeiter: Steirische Hühnerzucht. Graz 1908, str. 74-79

V zadnji knjigi je objavljen prvi pasemski standard za štajersko kokoš. Pomen avtorja Armin Arbeiter-ja za štajersko kokoš sta Ločniškar in Vrečko v knjigi »Perutninarstvo« (Ljubljana 1955) poudarila z naslednjim zapisom:

Nastala je mešanica pasem, križancev, neenotno blago in končno polom, ki sta ga v zadnjem trenutku zadržala navdušena zagovornika štajerske kokoši: Emanuel Martiny in Armin Arbeiter.

Njuni imeni bi morali zapisati v našo knjigo z zlatimi črkami, toliko sta napravila za dvig perutninarstva. Z neutrudnim delom jima je uspelo ohraniti ostanke štajerske kokoši, povezati rejce med seboj v društvo in opozoriti oblast na pomen te pasme za naše perutninarstvo. Delovala sta najprej v Celju, kjer sta dobila zaveznike med podjetnimi rejci, kasneje pa tudi v Mariboru in Gradcu. Leta 1903. so pri tedanji Štajerski kmetijski družbi ustanovili odsek za perutninarstvo, ki je priporočal rejo te gospodarske kokoši in skrbel za nabavo plemenskih živali. Istega leta je izšla tudi knjiga o štajerki,

Misli na koncu

Spoznali smo strokovni utrip na področju živinoreje pred sto leti in veliko zapisanega v Kmetovalcu je aktualno tudi v današnjem času. Pomembna so vsakoletna poročila Kranjske kmetijske družbe, kjer je podrobno opisano delo po posameznih področjih kmetijstva in živinoreje. Že od ustanovitve v letu 1767 je kranjska kmetijska družba načrtno osveževala in oplemenjevala domače pasme s plemenjaki drugih pasem. Posebno mesto je v poročilu dano različnim oblikam kmetijskega pouka, širjenju znanja, usposobljenosti in omike. Spomnimo se pri tem le na izobraževanje in usposabljanje kmetovalcev. Koliko pozornosti so posvečali pravilnemu izvajanju posameznih rejskih ukrepov, kot je recimo preprečevanje parjenja v sorodstvu. Skrbeli so za pravilno vhljevitvev in živalim prijazno rejo in spodbujali obnovo hlevov z državnimi podporami. Ob tem najdemo v drugi strokovni reviji tudi zapise o potrebni talni površini na žival. Zanimiva so tudi spodbujanja k zavarovanju živine, o katerem so prvi zapisi že v šestdesetih letih 19. stoletja.

V Sloveniji je v polnem razvojnem zagonu slovenska digitalna knjižnica (dosegljiva na spletnem naslovu: <http://www.dlib.si/>), kjer so za sedaj neposredno dostopne tri kmetijske serijske publikacije iz preteklosti: Kmetijske in rokodelske novice, Slovenski gospodar, Štajerc in dve znanstveni reviji: Acta agriculturae Slovenica, Agricultura. Najdemo pa lahko tudi sedem slovenskih strokovnih knjig na področju živinoreje, ki so vse izšle pred letom 1910. Med njimi je neposredno dosegljiva knjiga: Sosea Razumnika prasičereja (poljudno navodilo za rejo in oskrbovanje prasičev). Ta knjižnica bodočnosti bo vsak dan bogatejša in znanje bo dostopno neposredno vsem, ki bodo to le hoteli.

prof. dr. Andrej Šalehar, zaslužni profesor

DA BI SKUPAJ DOSEGLI ŽELJENE REZULTATE, ZA VAS IZDELUJEMO:

MINERALNO VITAMINSKO BELJAKOVINSKE KONCENTRATE
MINERALNO VITAMINSKE MEŠANICE
MINERALNO VITAMINSKE DODATKE
LIZALNE KAMNE IN PREMIKSE
MINERALNO VITAMINSKE DODATKE PO VAŠIH ŽELJAH
MINERALNO VITAMINSKE POGAČE
IZDELKE ZA EKOLOŠKE REJE

Izdelali smo tudi računalniški program za optimiranje dnevnih obrokov in krmnih mešanic.

Vedno smo Vam na voljo z brezplačnimi nasveti pri DOBRODEJU, pri VAS DOMA, ali po ELEKTRONSKI POŠTI
peperko@dobrodej.si, pogorelec@dobrodej.si, lah@dobrodej.si, pnat@dobrodej.si

+ PROGRAMI ZA EKOLOŠKE REJE IN TEHNOLOŠKO SVETOVANJE

DOBRODEJ d.o.o., Skoke, Holcerjeva 27, 2204 Miklavž na Dravskem polju
tel.: +386 02 629 68 50, fax: +386 02 629 68 55
e-mail: info@dobrodej.si, internet: www.dobrodej.si